

BAYDA L. A. Forming aesthetic values of future music masters through the prism of Ukrainian sacred choral music.

This article deals with the problem of the art and pedagogical training of the students who are studying at the Pedagogical University and proposes new ways of their solution. It is important today that the main task of the pedagogical science is to make system of the art and pedagogical training of future teacher of music.

Keywords: *the art and pedagogical education, the scientific activity, the artistic training.*

Бондаренко В. Ф.
Київська державна академія водного транспорту

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У США

Автор аналізує основні концептуальні засади становлення і розвитку вищої професійної освіти у США, виокремлено основні філософські ідеї, передумови та чинники.

Ключові слова: *вища професійна освіта, США, ленд-грант коледжі.*

Успішне розв'язання завдань в галузі вищої професійної освіти, які стоять перед нашою державою, неможливе без глибокого аналізу її педагогічної спадщини, а також спадщини інших розвинених країн, зокрема США. Це не лише сприяє розширенню педагогічного світогляду, а й допомагає розвитку творчого критичного ставлення до минулого та до сучасних проблем. Більшість вітчизняних освітян згодні з тим, що у вищій освіті США є чимало цінного, що вимагає об'єктивного дослідження і переосмислення її досвіду для подальшої екстраполяції в Україні з урахуванням національних особливостей.

Вища професійна освіта США опікується підготовкою спеціалістів для розвитку виробничих та споріднених з ними галузей економіки країни, а також поширенням наукових та технічних досягнень в цих галузях. Необхідно підкреслити, що вища професійна освіта США має глибоке історичне коріння. Не можна зрозуміти сучасний стан та перспективи подальшого розвитку вищої професійної освіти у США без осмислення взаємозв'язку між розвитком освіти та всього суспільства на різних історичних етапах з позицій сучасності [6; 10].

Аналізуючи соціально-економічні та соціально-політичні передумови становлення вищої професійної освіти США, ми дійшли висновку, що воно здійснювались в умовах демократизації суспільства одночасно з індустріальною революцією, розвитком природничих наук та народної освіти (рис. 1) [3; 8; 12; 14; 15].

Одним із факторів, який стимулював розвиток ВАО США, був розвиток

промислового сектора економіки та індустріальної революції.

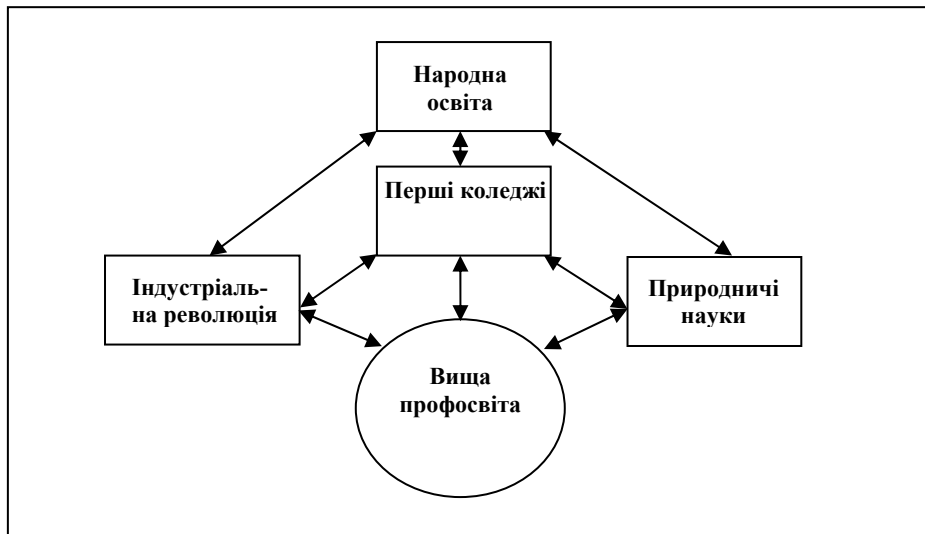

Рис. 1. Головні чинники розвитку вищої професійної освіти США

Вважаємо за необхідне підкреслити важливу роль, яку відіграло сільське господарство у розвитку всього суспільства. Зародившись понад 10 тис. років тому, воно сприяло розвитку аграрних поселень, в результаті чого людство поступово звільнилося від тягара щоденного пошуку їжі та отримало час для того, щоб займатись ремісництвом, вихованням, мистецтвом, знахарством, що, врешті-решт, призвело до розвитку цивілізації. А. Тоффлер умовно поділяє розвиток цивілізованого суспільства на три великі періоди, або так звані “хвилі”. Перша хвиля (с.-г. ера) – винайдення колеса та воза (8 тис. років до н.е.-XVIII ст.); друга – індустріальна революція – супроводжується міграцією населення в міста, появою корпорацій, міцного уряду, монополізацією в економіці (1750–1950 рр.); третя хвиля (ера сервісу) – ера інформацій та високих технологій (II половина XX ст. – до нашого часу) [20].

Щодо США, варто зауважити, що у колоніальний період Америка була переважно аграрною. Методи господарювання американських фермерів розвивались досить повільно, це ж стосувалось і технологій переробки продуктів харчування. Згодом індустріальна революція у Британії і США проклала шлях для запровадження більш ефективних технологій, що сприяло розвитку різних галузей промисловості. Розвиток промисловості, доріг, залізниць прискорило цей процес.

Як відомо, Сполучені Штати Америки історично почали формуватись як імміграційне суспільство, під девізом “E pluribus unum” (з латини – “Із багатьох один”). А. де Токвіль, автор відомої книги “Демократія в Америці”,

вважає, що об'єднуючим елементом величезного різноманіття людей в цій країні послужила американська політична система, заснована на принципах партнерства, законності та стабільності. Із самого початку історії для цієї країни ключовими принципами демократичного розвитку є такі поняття, як “свобода”, “різноманіття”, “прогрес”, “конкуренція”, “індивідуалізм”, “мобільність” та “прагматизм” [5; 19].

Наприкінці XVIII ст. характерною особливістю демократичного розвитку американського суспільства стало пробудження національної свідомості та створення умов для самореалізації людини. Кожна людина повинна була мати право розвивати свої потенційні можливості. Цей період С. Бруннер та інші американські науковці називають “періодом інтелектуального пробудження” [12].

Іншим фактором став розвиток природничих наук. У період перших поселень наука, як така, на території США була відсутня. Наприкінці XVIII – другій половині XIX ст. підприємливі люди звертають увагу на відкриття в природничих науках (тобто науках, що займаються вивченням явищ, котрі спостерігаються в природі, насамперед біологія, хімія та фізика) як на шляхи підвищення продуктивності економіки. З розвитком промисловості та товарно-грошових відносин в економіці, спостерігалось значне зростання інтересу суспільства до розвитку науки та нової наукової освіти. В цей час виникає нова філософська течія реалістичного напрямку – позитивізм (*лат.* “positivus” – “справжній”, “реальний”), яка проголошує намір уникати загальних “метафізичних” тверджень як необґрунтованих та орієнтуватися на “позитивні” дані конкретних (спеціальних) наук. Особливо значний вплив на педагогічну теорію та практику США здійснювали праці англійського філософа-позитивіста Г. Спенсера, який наполягав на необхідності природничої освіти як найбільш корисної для задоволення безпосередніх потреб окремої особистості [1; 7; 11].

Безумовно, становленню вищої професійної освіти сприяв також розвиток шкільної освіти. Ще у 1647 р. був схвалений закон, де зазначалось, що на кожні 50 сімей має бути початкова школа, а на кожні 100 – граматична. Починаючи з 1787 р., виділялись земельні ділянки для створення безкоштовної середньої школи у кожному новому поселенні. У 20–30-і роки XIX ст., майже на півстоліття раніше, ніж в Європі, безкоштовна початкова освіта була запроваджена в Пенсильванії, Іллінойсі, Делавері, Огайо. У 1850 р. в кожному штаті було введено систему загальнодоступної шкільної освіти, а у 1852 р. у штаті Массачусетс був прийнятий закон про обов'язкове відвідання дітьми початкових шкіл. Найбільш переконливим доказом інтелектуального пробудження був рух

американських ліцеїв, які, крім освіти на нижчих рівнях, приділяли значну увагу поширенню корисних знань серед дорослого населення. На початку XIX ст. у США існувало два типи середніх шкіл: граматичні (або латинські) школи, які готували до вступу до коледжів, та початкові школи (академії або семінарії). У цей період з'являються перші трудові та с.-г. школи та коледжі. Згодом, починаючи з 1909 р., в США формується система народної освіти, куди входить проміжна школа (6+3+3), що дало змогу зробити систему середньої освіти більш гнучкою [2; 8; 9].

Аналіз наукових джерел [12; 15; 17] дає підстави виокремити в історії становлення та розвитку ВАО США три основні періоди:

I період (XVII ст. –1862 р.) – створення перших шкіл та коледжів;

II період (1862 р. – 1950 р.) – становлення та розвиток системи ленд-грант коледжів;

III період (II половина XX ст. – до нашого часу) – реформування ВАО відповідно до нових вимог науково-технічного прогресу та потреб суспільства у контексті світових змін.

Зупинимось більш детально на I періоді (XVII ст. – 1862 р.) – створення перших шкіл та коледжів.

Без сумніву, вища професійна освіта США своїми здобутками багато в чому завдячує класичним університетам, які існували ще задовго до заснування аграрних коледжів [11; 18]. Взагалі розвиток вищої освіти США розпочався із створенням перших коледжів: Гарвард (1636 р.), коледж Вільгельма та Марії (1693 р.), Йельський коледж (1701 р.). При заснуванні перших ВНЗ європейські поселенці спиралися на традиції класичних коледжів Англії, Шотландії, Франції та Іспанії. Зокрема, Гарвардський коледж запозичив статут Кембріджського університету та назви студентів різних років навчання: першокурсник – “freshman”; другокурсник – “junior”; третьокурсник – “sophomore”; та студент четвертого курсу навчання – “undergraduate”. Коледж Вільгельма та Марії у своїй діяльності спирався на досвід шотландського коледжу Квінс (зокрема, його професійну спрямованість). На початок революції 1775 р. у колоніях вже існувало 9 коледжів, більша частина яких пізніше була перетворена в університети. Станом на 1800 р. у США функціонувало 34 ВНЗ.

На той час носієм знань була, головним чином, церква, отже природно, що саме вона розпочала засновувати нові та підтримувати існуючі коледжі. Тому навчання в них мало релігійне спрямування та не базувалось на наукових експериментах. Проте, без сумніву, класичні коледжі відігравали важливу роль у суспільстві. По-перше, вони були джерелом знань, потрібних людині на той час, готуючи вчителів, лікарів, юристів, священників та

комерсантів. По-друге, завдяки своєму консерватизму, ці коледжі зберегли деякі довгострокові цінності університетського життя. По-третє, оскільки випускники коледжів користувались великою повагою з боку суспільства, поступово створювалось поняття престижності навчання. За свідченням істориків-педагогів, переважна більшість їх професорсько-викладацького складу згодом була залучена до “нової наукової освіти” [12; 15].

Незважаючи на помітне інтелектуальне пожвавлення в суспільстві, багато американських освітян та прогресивних діячів були невдоволені існуючою системою освіти. Вони підіймали голос протесту проти догматичних релігійних програм, які пропонували навчання класичним наукам та мертвим мовам. Коледжі та університети, які Америка отримала у спадщину від колоніального періоду, дуже повільно реагували на зміни в житті США та європейських країн. Вони зовсім не були зацікавлені у проведенні науково-дослідної діяльності з метою вдосконалення майбутнього. Через те їх називали “фортецями знань” або “баштами із слонової кістки”. Велика частина освітньої діяльності здійснювалась викладачами – недавніми випускниками, котрі мали досить низький рівень знань. Навчальний процес представляв собою переказ, а не інтерпретацію матеріалу (*лат.* “interpretatio” – “тлумачення”, “пояснення”). У 1850-і роки бібліотеки більшості коледжів все ще складались, переважно, зі старих книг з богослов’я [15].

Поступово, з поширенням ідей реалізму, у ВНЗ США започатковувались навчальні курси, які передбачали проведення наукових досліджень для пошуків відповідей на питання з натурфілософії, а також розвиток логічної передачі системи знань у вигляді лекцій та інших методів навчання. Такі методи навчання були вперше запроваджені в університетах Західної Європи, а пізніше – в професійних коледжах США. Слід підкреслити, що на відміну від класичних коледжів, які акцентували увагу на формуванні особистих якостей індивідууму, перші сільськогосподарські та технічні коледжі прагнули поєднати освіту з реальними потребами людини [12; 15].

Зарубіжні та вітчизняні дослідники переконливо доводять вагомий внесок видатних просвітителів Західної Європи в ініціюванні цього руху [4; 12; 15]. Зокрема, Ф. Рабле (1483–1553) – французький письменник і філософ; Я. Коменський (1592–1670) – чеський педагог і філософ; С. Гартліб (1600–1662) – англійський просвітитель; Ж.-Ж. Руссо (1712–1770) – французький просвітитель і філософ. У своїх вченнях вони відводили важливе місце практичній стороні освіти. Крім надання “книжкових знань”, вони пропонували учням на практиці вивчати факти і

явища природи та застосовувати набуті знання у повсякденному житті. Їх ідеї набули подальшого розвитку у діяльності послідовників, зокрема, Й. Базедова (1723–1790), Й. Песталоцці (1746–1826), та Ф. Фелленберга (1771–1844), які активно пропагували практичне та експериментальне навчання.

За таких умов, була зроблена спроба визначення шляхів реалізації позитивних ідей. З проголошенням незалежності (1776 р.), у США з'явилась блискуча плеяда американських просвітителів – Дж. Вашингтон, Б. Франклін, Т. Джефферсон та ін., які проповідували ідеї демократії та наукового матеріалізму. Матеріалісти виступали проти догматичного навчання та церковних авторитетів, звертаючись до досвіду як до вчителя та до природи як до об'єкта філософії. Особливістю матеріалізму цього періоду було прагнення до аналізу, розподілу природи на галузі та об'єкти дослідження. Узагальнюючи досягнення науки, матеріалізм сприяв росту наукових знань, вдосконаленню методів наукових досліджень та навчання [1].

Аналіз джерел свідчить, що перші професійні с.-г. та трудові школи США були створені наприкінці XVIII – початку XIX ст. на основі досвіду європейських шкіл, зокрема швейцарських та німецьких. Їх виникнення було частиною загального освітянського руху проти старих класичних коледжів за створення наукової професійної освіти. Успішним прикладом с.-г. шкіл став лицей, створений Р. Гардінером (1823 р.), та Промислова та сільськогосподарська школа Р. Оуена, де навчання поєднувалось із виробничою практикою, причому перевага надавалась природничим наукам [9; 12; 15].

Ці школи не були прямою копією європейських, вони розвивалися відповідно до розвитку економіки, політики та науки в країні того часу. Проте, за свідченням американських науковців, їх догматичні навчальні плани все ще базувалися на ідеях ментального авторитарного навчання, заснованого на емпірії – досвіді. Ментальний – від слова “менталітет” (*франц.* “*mentalité*” – “склад ума”; “світовідчуття”, “світосприйняття”; “психологія”). Авторитарний (*лат.* “*auctoritas*” – “влада”, “вплив”) – заснований на беззастережному підкоренні владі, диктаторський. Таке навчання розвивало у студентів відчуття відданості традиціям у такій мірі, що ці традиції не могли і не повинні були ставитись під сумнів. Тобто студенти вивчали виключно застарілу інформацію про досягнення минулого [15].

Водночас, у XIX ст. численні винаходи та відкриття в техніці та науці спонукали до соціальних та економічних перетворень в країні та сприяли виникненню різних професій. Потреба в наукових знаннях мала значний вплив на розвиток теорії та практики професійної освіти США. Все це стало

поштовхом до зміни світогляду прогресивних верств та до розуміння необхідності створення принципово нової системи вищої професійної освіти.

Необхідно зазначити, що у першій половині XIX ст. було засновано невелику кількість професійних коледжів та шкіл, які представляли собою повний відрив від традицій минулого, оскільки їх діяльність була основана на практичних навчальних планах: Державна Академія у Вестпойнті (1802 р.), перший приватний інженерний інститут в штаті Вермонт (1819 р.) та ін. Подальші 1840–1860-і роки були роками активного руху щодо запровадження вищих навчальних професійних закладів. До 1862 р. вже близько 20 ВНЗ США можна було класифікувати як наукові. Однак, у більшості коледжів науки викладались заради них самих, тобто вони були відірвані від життя, оскільки їх прикладному застосуванню не приділялась належна увага. Крім того, низка коледжів через нестачу фінансів припинили своє існування, а частина чекала на кращі часи [12; 15].

Загалом, у 1860 р. в США нараховувалось вже 397 коледжів [180; 233]. Незважаючи на певні зрушення, вища професійна освіта США все ще чекала свого часу. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що в середині XIX ст. в США назріли передумови для активних дій з боку уряду щодо створення державної системи закладів професійної освіти.

II період (1862 р. – 1950 р.) – становлення та розвиток системи вищих професійних закладів освіти. У цей період була сформована система наукової аграрної та технічної освіти, при цьому більшість аграрних коледжів згодом трансформувались у багатопрофільні університети.

У процесі дослідження нами встановлено, що цей період тісно пов'язаний зі становленням та розвитком ленд-грант коледжів – ЛГК (*англ.* “land-grant colleges” – “LGC”). У перекладі з англійської “land” – “земля”, “grant” – “передача в дар”. Ці коледжі були створені відповідно до Актів Моррілла (1862 та 1890 рр.) за рахунок коштів, отриманих від використання федеральних земель, та підпорядковувались місцевим урядам [3; 16].

Здійснений аналіз джерел надав можливість виявити прогресивні ідеї та положення, які було покладено в основу їх створення. Зокрема, привертає увагу ідея земельних грантів. У зв'язку з тим, що фінансування для створення широкої та доступної аграрної і технічної освіти було недостатнім, Конгрес США запропонував виділяти земельні гранти кожному штату США з метою створення відповідних коледжів. Фінансуючи навчальні заклади, уряд країни йшов назустріч освітянським проблемам та не висував своїх вимог щодо організації навчання. Необхідно зазначити, що надання земель для створення закладів освіти не було суто американською ідеєю. За цим принципом, на початку XVII ст. були

засновані Оксфордський та Кембріджський університети у Великій Британії. Приблизно в цей час у Швеції король Густав Адольф виділив землі для фінансування створення університету в Упсалі. Щодо самої Америки, то ще у 1618 р. король Англії Джеймс VI виділив 10 тис. акрів¹ земель у розпорядження компанії "Вірджинія" з тим, щоб 9 тис. акрів були використані для будівництва університету, а 1 тис. – для будівництва коледжу. У 1640 р. Гарвардський університет отримав у своє розпорядження 500 акрів землі. Університети Вільгельма та Марії, Йель, Дартмут та Принстон були створені за аналогією з вищезазначеними навчальними закладами [12; 15].

Усередині XIX ст., напередодні прийняття Першого Акта Моррілла, американські університети уособлювали в собі чотири освітянські ідеології, кожна з яких прагнула домінувати. Однією з них була школа "ментальних дисциплін" ("mental discipline school"), яка передбачала організацію педагогічного процесу на кшталт грецьких та латинських граматичних шкіл. Вважалося, що знання мов та математики розвиває розумові здібності, зміцнює силу характеру та виховує дисциплінованість у роботі. Ці ідеї були актуальними ще в школах Стародавньої Греції (Демокрит, Платон, Арістотель – IV–III ст. до н.е.), а пізніше – в Стародавньому Римі (Квінтіліан – 42–118 рр. н.е.).

Інша освітянська концепція ґрунтувалась на засадах культурної школи, започаткованої в Парижі та Лондоні (Дж. Локк, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо). Особливо популярною була емпірико-сенсуалістична концепція Дж. Локка, англійського філософа-реаліста та просвітителя. За Локком, метою виховання є підготовка "освіченого джентльмена" ("educated gentleman"). Філософські та педагогічні погляди Дж. Локка відповідали вимогам нової буржуазії і, водночас, деякою мірою відображали традиційні погляди англійського дворянства, проте вони не відповідали вимогам демократії нового американського суспільства, оскільки така освіта не була розрахована на дітей пересічних громадян.

Наступна ідеологія запозичена з німецької концепції науково-дослідного університету, яка стала центральною при організації університету Джона Хопкінса та Чиказького університету. Зокрема, адміністрація Чиказького університету вважала, що університет існує для того, щоб знаходити та повідомляти істини. Саме німецька концепція про необхідність ґрунтовної наукової бази в університеті в подальшому призвела до створення системи науково-дослідних господарств ("experimental stations") при ленд-грант коледжах та розвитку

¹ Примітка. 1 акр ≈ 0,4 га

післядипломної освіти.

Останньою була практична філософія матеріалістичного напрямку – утилітаризм, яка мала італійське походження і ґрунтувалась на ідеях корисності, прагматичності та слугування суспільству (*лат.* “*utilitas*” – “користь”, “вигода”). На думку багатьох американських вчених, саме ця філософія спонукала освітян та громадських діячів ініціювати рух за створення професійної освіти. Необхідно зауважити, що принцип корисності взято за основу багатьох концепцій американської освіти того часу. Варто зазначити, що російська традиція практичних занять в майстернях при школах була також запозичена американськими освітянами. Таким чином, розвиваючи досвід зарубіжної школи, американський університет поступово ставав провідним закладом вищої професійної освіти [4; 12; 15].

В цей час під впливом гуманістичних ідей розпочався активний рух за започаткування доступної вищої професійної освіти. Ідеологами та активними лідерами лендгрантівського руху були прогресивні діячі Дж. Тернер та Дж. Моррілл [17]. Пропагуючи ідеї нової практичної освіти, Дж. Тернер у 1850 р. пропонує проект закону щодо створення вищих навчальних закладів для фермерів та ремісників у кожному штаті країни. Запропоновані положення були настільки суттєвими, що ми вважаємо за необхідне подати їх у нашому дослідженні. Основними з них є такі:

1. Розподіл громадських земель серед державних та приватних установ. Конгрес США повинен зважено підходити до використання земельних угідь та контролювати ефективно їх використання.

2. Виснаження земель внаслідок нерозумної експлуатації фермерами. Науково-обґрунтоване раціональне користування повинно допомогти зберегти родючість ґрунтів. Для цього необхідно мати кваліфікованих спеціалістів із відповідною освітою.

3. Потреба у практичній освіті з боку пересічних громадян. Необхідно створювати широким верствам населення умови для отримання професійної освіти, яка б задовольняла їх практичні життєві потреби. Існуюча система університетської освіти не відповідає вимогам життя та ігнорує потреби фермерів та ремісників.

4. Усвідомлення державними діячами та освітянами США переваг с.-г. та технічної освіти, які продемонструвала Європа.

З окреслених проблем видно, що реформи в освіті були єдиним виходом із ситуації, що склалася в країні на той час. Згідно з цим законопроектом, передбачалось:

– створення коледжів, які об'єднують навколо себе школи, ліцеї,

асоціації;

- забезпечення освітою фермерів та робітників;
- запровадження практичного навчання життєвим професіям (“professions of life”);
- здійснення науково-дослідницької діяльності;
- надання можливості вивчати дисципліни за вибором;
- використання земель фінансової підтримки освітньої діяльності закладу;
- фінансування кожного штату на принципах рівноправ'я [15].

Згодом цей законопроект був доповнений та ініційований у Конгресі сенатором Дж. Морріллом. В результаті, у 1862 р. був схвалений закон про створення системи державних аграрних та технічних ВНЗ – так званих ленд-грант коледжів (ЛГК), діставши назву Перший Акт Моррілла (“First Morrill Act”). Для фінансування новостворених коледжів урядом було виділено земель площею 17,4 млн. акрів загальною вартістю 7,5 млн. доларів. Сьогодні кошти, отримувані від земельних наділів, складають лише незначну частку від усіх асигнувань, які отримують ЛГК для своїх потреб. Проте, на той час вони відіграли вирішальну роль у створенні ЛГК.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

1. Вища професійна освіта США має глибоке історичне коріння. Передумовами її становлення та розвитку стали:

- демократизація суспільного життя, а також розвиток ідей прогресизму, матеріалізму, утилітаризму та практицизму;
- креативний ренесанс, що стимулював загальний розвиток освітянського руху;
- створення різних наукових спілок та асоціацій;
- невдоволеність існуючою системою освіти з боку прогресивних діячів;
- використання федеральних земель як стимулу для започаткування закладів освіти.

2. Головними чинниками виникнення нової наукової професійної освіти стали: індустріальна та аграрна революції; розвиток природничих наук; розвиток народної освіти; створення перших трудових шкіл та аграрних і технічних коледжів.

Використана література:

1. Беланова Р. А. Основні філософські течії у розвитку вищої освіти США / Римма Беланова // Рідна школа. – 2001. – травень. – С. 77-78.
2. Беланова Р. А. Система постреволюційної освіти в США / Римма Беланова // Рідна школа. – 2001. – № 11. – С. 75-78.

3. *Бондаренко В. Ф.* Ленд-грант коледжі США: основні періоди розвитку / В. Ф. Бондаренко // Наукові записки : зб. наук. статей НПУ ім. М. П. Драгоманова (серія Педагогічні та історичні науки). – К., 2008. – Вип. 73. – С. 18-33.
4. *Гаміна Т. С.* Історія педагогіки : [навч.-метод. посібник]. – Частина 1 : Історія зарубіжної педагогіки / [Тетяна Сергіївна Гаміна, Анатолій Борисович Рацул, Анатолій Леонідович Турчак]; за ред. А. Б. Рацула. – Кіровоград : ТОВ “Імекс ЛТД”, 2003. – 132 с.
5. Краткая история США / Гос. департамент США. Офис международных программ; пер. с англ. Б. М. Шокотов. – М. : ППП (Проза. Поэзия. Публицистика), 1993. – 240 с.
6. Образование в Соединенных Штатах: традиции и перемены : [Электрон. ресурс] // США: Общество и ценности. – Т. 2, № 4. – 1997. – Режим доступа : <http://usinfo.state.gov/journals/itsv/1297/ijsr/tocr.htm>.
7. Очерки истории школы и педагогики за рубежом / К. И. Салимова, В. Г. Безрогов, Б. М. Бим-Бад [и др.]. – М. : АПН СССР, 1989. – Часть II: XVIII-XX вв. – 265 с.
8. *Кошманова Т. С.* Розвиток педагогічної освіти у США (1960–1998 рр.) : [монографія] / Т. С. Кошманова. – Львів : Світ, 1999. – 488 с.
9. *Кудін В. О.* Професійна освіта на різних етапах людської діяльності / В. О. Кудін // Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. – К., 2002. – С. 11-45.
10. *Стивенсон Д. К.* Америка: народ и страна / Дуглас К. Стивенсон; пер. с англ. В. К. Макарова. – М. : ППП (Проза, поэзия, публицистика), 1993. – 192 с.
11. *Brubacher J. S.* Higher education in transition: A history of American colleges and universities / John S. Brubacher and William Rudy. – New Brunswick and London : Transaction publishers, 1997. – 541 p.
12. *Brunner S. H.* Land-grant colleges and universities: 1862-1962 / Henry S. Brunner. – Washington : USA Government Printing Office, 1962. – 78 p.
13. *Campbell J. R.* Reclaiming a lost heritage: land-grant & other education initiatives for the twenty-first century / John R. Campbell. – East Lansing : Michigan State University press, 1995. – 269 p.
14. *Crevecoeur J. H. st. J.* The letters from an American farmer / J. Hector St. John de Crevecoeur. – Kessinger Publishing, 2004. – 160 p.
15. *Eddy E. D.* Colleges for our land and time: the land-grant idea in American education / Edward Danford Eddy. – New York : Harper & Brothers Publishers, 1957. – 328 p.
16. *First Morrill Act:* approved on July 2, 1862 (12 Stat. 503) [Electronic resource]. – Режим доступа : <http://www.csrees.usda.gov/about/offices/legis/morrill.html#f16>.
17. *James E. J.* The origin of the land-grant act of 1862 (the so-called Morrill Act) and some accounts of its author Jonathan B. Turner / Edmund J. James // University of Illinois Bulletin, University Studies. – 1910. – Vol. 4, No. 1 – 111 p.
18. *Newman. J. H. C.* The idea of a university: defined and illustrated / John Henry Cardinal Newman. – New York : Longmans, Green and Co., – 1907. – 527 p.
19. *de Tocqueville A.* Democracy in America / Alexis de Tocqueville. – Ware : Wordsmith Editions, 1998. – 416 p.
20. *Toffler A.* The third wave / Alvin Toffler. – New York : Bantam Books, 1980. – 560 p.

БОНДАРЕНКО В. Ф. Концептуальные основы развития высшего профессионального образования в США.

Автор анализирует основные концептуальные основы становления и развития высшего профессионального образования США, выделены основные философские идеи, предпосылки и факторы.

Ключевые слова: высшее профессиональное образование, США, лэнд-грант колледжи.

BONDARENKO V. F. Conceptuals of higher professional education in the USA.

The author analyses main conceptual foundations of the developing higher professional education in the USA. Main ideas, preconditions and factors are pointed out.

Keywords: higher professional education, USA, land-grant colleges.